

Vereniging van Onderzoeksjournalisten
Postbus 5135, 1410 AC NAARDEN
bureau@vvoj.org

Tweede Kamer der Staten-Generaal
Ter attentie van de informateur,
De heer R.H.A. Plasterk
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Onderwerp: Wet open overheid/Afhandeling Woo-verzoeken

Amsterdam, 29-1-2024

Geachte heer Plasterk,

In een democratische samenleving heeft de journalistiek een bijzondere rol: ze controleert de macht. Natuurlijk is journalistiek meer dan dat – nieuws vergaren en publiceren, achtergronden schetsen, ontwikkelingen duiden – maar de controlefunctie is waarschijnlijk wel de meest wezenlijke bijdrage aan een optimaal functioneren van de democratie.

Eén van de middelen die de journalistiek ten dienste staan is de Wet open overheid. Deze wet bepaalt dat het overheidsbestuur in beginsel transparant plaatsvindt, met inachtneming van enkele noodzakelijk geachte begrenzingsen. De Wet open overheid (kortweg Woo) vervangt sinds 1 mei 2022 de oude Wet openbaarheid van bestuur, ook wel bekend als de Wob.

Helaas moeten we vanuit de journalistiek vaststellen dat de Woo ten opzichte van de Wob tot nu toe niet veel verbetering heeft gebracht. Het duurt doorgaans vele maanden voordat een Woo-verzoek behandeld is, veel documenten worden op oneigenlijke gronden niet vrijgegeven en wat wel openbaar wordt gemaakt is door veelvuldig lakken onleesbaar geworden. Ook bestuursorganen zijn niet blij met de Woo, ze moeten duizenden documenten beoordelen en klagen over een groeiende werkvoorraad. Ook recent onderzoek van het Adviescollege Openbaarheid en Informatiehuishouding (ACOI) geeft dit ondubbelzinnig aan.^[1]

Dat kan en moet anders. De formatietafel is onzes inziens dé plek om daar iets aan te doen. Nota bene bij de formatie van het vorige kabinet namen partijen zich voor te werken aan een nieuwe, transparante bestuurscultuur. Het toeslagenschandaal, treffend voorbeeld ook van het belang van controlerende journalistiek, had immers pijnlijk duidelijk gemaakt hoe vreselijk fout het kan gaan als je alles blijft toedekken. De hoop was dat de overheid – lessons learned – de Woo daarom zou omarmen en ruimhartig zou toepassen. Maar zo is het niet gegaan.

[1] <https://www.acoi.nl/actueel/nieuws/journalisten-kritisch-over-de-afhandeling-van-Woo-verzoeken/>

Nu is het moment voor een herkansing, een nieuwe start. Wij roepen u en de formerende partijen op om bij deze kabinetsformatie ondubbelzinnig vast te leggen dat de Wet open overheid ruimhartig wordt toegepast en dat het nieuwe kabinet overheidsdiensten Rijksbreed – en waar het kan ook richting de decentrale overheden – zal stimuleren serieus werk te maken van transparant bestuur, mede door toepassing van de Woo zoals deze bedoeld is.

Wij doen een achttal voorstellen om dit daadwerkelijk voor elkaar te krijgen:

1. Benoem transparantie en openbaarheid als kernwaarden en bevordering daarvan als kerncompetentie bij het aanstellen van topambtenaren, om zodoende de benodigde cultuuromslag te bewerkstelligen.
2. Maak meer vaart met het op orde brengen van de informatiehuishouding en het vormgeven van een op openbaarheid gerichte inrichting daarvan voor de toekomst (transparency by design).
3. Beleg de regie over de afhandeling van Woo-verzoeken bij zelfstandige afdelingen binnen ministeries, met het mandaat dat nodig is om moeizaam verlopende processen binnen de organisatie vlot te trekken en toe te zien op naleving van termijnen. Investeer in voldoende en vooral kundig personeel, zoals juristen, data- en informatiespecialisten. Zij kunnen ook de zogenoemde 'actieve openbaarmaking' efficiënter uitvoeren.
4. Start overleg tussen ambtenaren, journalistiek en maatschappelijke organisaties om te komen tot een Rijksbrede proces-instructie voor de behandeling van Woo-verzoeken. Er is heel veel winst te behalen in de uitvoering. Veel mogelijkheden om de werklast en vertragingen te verminderen worden nog onvoldoende benut.
5. Zie erop toe dat de nieuwe weigergrond '*goed functioneren van de staat*' (artikel 5.1, tweede lid, onder i), niet langer misbruikt wordt om documenten te weigeren. De interpretatie van dit artikel door bestuursorganen gaat nu veel verder dan de wetgever ooit bedoeld heeft en wordt nu aangewend als duizenddingendoekje om informatie niet openbaar te maken.
6. Zie erop toe dat bestuursorganen conceptdocumenten niet langer categorisch weigeren en feitelijke informatie die afwijkt van het definitieve document openbaar maken, zoals jurisprudentie dat voorschrijft.

Vereniging van Onderzoeksjournalisten
Postbus 5135, 1410 AC NAARDEN
bureau@vvoj.org

7. Wij waarderen de inhoudelijke betrokkenheid van het ACOI zeer en zijn van mening dat bestuursorganen zijn adviezen – zowel over de uitvoering van de wet als naar aanleiding van klachten van journalisten – per definitie moeten implementeren.
8. Laat de systematiek van de Woo voorlopig met rust en ga niet sleutelen aan de wettekst. Ons bereiken signalen dat ministeries, provincies en gemeenten het recht op openbaarmaking willen beperken. Ook de recent door onderzoeksbureau SEO uitgevoerde invoeringstoets bevat voorstellen in die richting. Deze overnamen zou leiden tot een aanzienlijke verslechtering van de mogelijkheden om bestuurlijke besluitvorming te controleren. Dat geldt in het bijzonder voor het voorstel om interne correspondentie tussen ambtenaren lager dan schaal 15 in beginsel van de Woo uit te zonderen. Bovendien, de huidige uitvoeringsproblemen bestonden ook al onder de oude Wob. Ze zijn niet het gevolg van een gebrekkige wet, maar van een gebrek aan transparantie. Pogingen om de wet af te zwakken zijn naar onze smaak dus voorbarig: het openbaar bestuur moet eerst werken aan een cultuurverandering naar meer transparantie, alvorens eventueel aan inperking kan worden gedacht.

Verantwoordelijkheid voor effectieve openbaarmaking van overheidsinformatie ligt ook bij verzoekers. Waar het in de uitvoering stroef verloopt zijn wij gaarne bereid om in overleg met bestuursorganen te werken aan beter begrip over en weer, soepele procedures en het vermijden van onnodige juridisering van het Woo-proces.

Tot slot: toegang tot informatie is een fundamenteel recht van iedere burger, vastgelegd in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (artikel 19) en in de Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (artikel 10). Het recht moet te allen tijde rechtstreeks kunnen worden uitgevoerd, maar zal vaak verlopen via de journalistiek en media. Toegang tot die informatie is wezenlijk voor het democratisch functioneren van een samenleving. omdat zo de overheid verantwoordelijk kan worden gehouden.

Vereniging van Onderzoeksjournalisten
Postbus 5135, 1410 AC NAARDEN
bureau@vvoj.org

Goede toepassing van de Woo zal naar onze overtuiging niet alleen de pers, maar ook de burger, het bestuur en dus de democratie zeer ten goede zal komen.

Wij wensen u veel succes bij uw belangrijke werk.

Hoogachtend,

Evert de Vos,
Vereniging van Onderzoeksjournalisten (VVOJ)

Thomas Bruning
Nederlandse Vereniging van Journalisten

Tim Staal
SPOON, expertisecentrum voor Woo-verzoekers

Serv Wiemers
Open State Foundation

Herman Wolswinkel
NDP Nieuwsmedia

Cc: alle Tweede Kamerfracties en de Commissie Binnenlandse Zaken

